

УДК 159.9.016.1

Данилюк Іван Васильович

доктор психологічних наук, професор

декан факультету психології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

dank07@ukr.net

ORCID 0000–0002–6522–5994

Гресько Вікторія Володимирівна

аспірант кафедри загальної психології

факультету психології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

tori.viktoriya@gmail.com

ORCID 0000–0001–8868–3560

**МЕНТАЛІТЕТ ЯК ПРОВІДНА ЕТНОПСИХОЛОГІЧНА
ХАРАКТЕРИСТИКА**

У статті розкрита сутність поняття менталітету як історично сформованої психологічної структури, яка формує цінності і норми життя етносу. Проведений психологічний аналіз категорій «менталітет» і «ментальність». Менталітет представлений важливим етнопсихологічним феноменом, який виступає інтегральною ознакою народу. Охарактеризовано його теоретико-методологічне поле, визначені основні психологічні особливості. Розглянуто структурну модель та основні її компоненти. Виявлено основні психологічні механізми та визначено провідні функції.

Ключові слова: етнічна психологія, етнос, народ, ментальність, менталітет.

Постановка проблеми. Менталітет постає інтегральною етнопсихологічною ознакою, етнічним несвідомим, ядром нації. Ментальність виступає системою уявлень та цінностей, які стимулюють і регулюють поведінку в соціокультурних реаліях буття, виступає специфічним відображенням дійсності, яка зумовлена процесом життєдіяльності етносу в певних географічних, історичних та культурних умовах.

Дослідження психологічних особливостей менталітету постає досить важливою проблематикою, адже саме він визначає спрямованість особистості, соціальної групи, націй, їх цілі та мотиви. Він виступає конструктом людських цінностей, норм, поведінки, саморегуляції, установок та внутрішньої програми дій, визначає етнопсихологічні особливості особистості.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Психологічні особливості сутності менталітету розглянуто в працях М. М. Бахтіна, Л. С. Виготського, А. Я. Гуревича, Г. Д. Гачева, Б. Ф. Поршнева, І. Г. Білявського, Н. В. Роменця, М. Й. Боришевського, В. Т. Куєвди, В. М. Павленко, М. Пірен, Б. Попова, М. А. Чепи, Д. Донцова, О. Кульчицького, Ю. Липи, М. Шлемкевича, В. Яніва. Предметно-понятійне поле проблематики ментальної характеристики українського народу займались М. Попович, С. Кримський, Н. Соболева, В. Храмова, А. Ручка, О. Донченко, Р. Додонов, В. Пилипен-

ко, А. Швецової, Є. Головаха, І. Лисий, П. Гнатенко, М. Міщенко Н. Каліна, Т. Левченко, Є. Чорний, О. Шоркін та ін.

Мета статті — визначити психологічні особливості менталітету як етнопсихологічної категорії, розкрити основні його компоненти, виявити специфіку та механізми функціонування.

Виклад основного матеріалу. Ментальність визначає характерологічні особливості народу, а аналіз міфології, фольклору, художніх текстів, витворів мистецтва, моральних та релігійних норм, принципів, установок надає можливість виявити ці психологічні особливості певної етнічної спільноти.

Предметом етнічної психології є етнокультурні особливості психічного складу і поведінки людей, що визначаються їх національною належністю або етнічною спільністю, а також традиціями, що сформувалися історично.

Головним завданням етнічної психології як галузі наукового знання є створення загальної концепції формування етнічної специфіки психічної діяльності з метою розуміння психологічних законів впливу етнічної і культурної належності на життя людини. Створити етнічну психологію, релевантну рівню розвитку сучасного психологічного знання, а «не запозичувати способи і стандарти обговорення етнопсихологічних проблем етнографами, соціологами та іншими — ось що вимагається насамперед від професійних психологів, які ризикують зайнятися проблемами етнопсихології» [1, с. 111]. Тоді можна вести мову і про етнічну психологію як ментальну або вершинну психологію, не ставлячи її в опозицію до глибинної психології, оскільки поняття ментальності імпліцитно містить і глибинний, і вершинний зміст. Адже ментальність це й глибинний рівень колективної та індивідуальної психології, зокрема й підсвідомого; а також і сукупність готовностей, настанов та переконань індивіда або соціальної групи діяти, мислити, відчувати та сприймати світ певним чином, залежним від традицій, звичаїв, соціальних інституцій і всього оточення людей [5].

Під етнічним слід розуміти специфічний спосіб включення людських колективів у процес природничо-історичного розвитку, який виник і функціонує під впливом природних і соціально-культурних факторів. Він, в свою чергу, ґрунтується на інформаційному обміні, який виявляється як специфічна форма історико-природної пам'яті, ментальність.

Для В. В. Козловського «менталітет — це спосіб, тип мислення, склад розуму, який виявляється в пізнавальному, емоційному, вольовому процесах і характері поведінки, доповнюваний системою ціннісних установок, властивих більшості представників конкретної соціальної спільноти» [9, с. 35].

Культурологічний підхід розглядає менталітет як деяку інтегральну характеристику людей, які живуть в певній культурі. Така характеристика дозволяє описати своєрідність бачення світу цими людьми та пояснює специфіку їх реагування на нього. Тобто культурологічне тлумачення менталітету базується на положенні про людину як частину культури. Звідси менталітет — це сукупність продуктів діяльності суспільства, його взаємодії з природою, діяльність соціальних інститутів та інших регуляторів

суспільного життя, а також вірування, ієрархія цінностей, мораль, особливості міжособистісної поведінки та самовираження, мова та спосіб передачі досвіду через покоління [13].

В. В. Веселова [2] визначає менталітет як характерну для конкретної культури специфіку психічного життя, детерміновану економічними й політичними умовами в історичному аспекті. Зміст менталітету полягає в когнітивній сфері й визначається знаннями людської спільноти. Разом з віруваннями знання формують уявлення про оточуючий світ, які є базою менталітету, а вони, разом із домінуючими потребами й архетипами колективного несвідомого, утворюють ієрархію цінностей, які й характеризують дану спільноту.

Найвагомішим висновком психологічної науки ХХ століття постає той факт, що на колективному рівні формується принципово інший, докорінно відмінний від індивідуального, спосіб організації психічного життя. Це здатність людської психіки зберігати й передавати з покоління в покоління найрізноманітнішу інформацію. Нематеріальні види матерії (енергетичні й інформаційні) зберігають сукупність станів, паттерни прижиттєвої реальності навіть після смерті організму особистості. Це забезпечує баланс матеріальних і нематеріальних видів матерії в природі [7].

Можна виділити кілька компонентів етнічної ментальності, кожний з яких доповнює один одного. По-перше, можна припустити, що існує первинний, нижчий рівень, який фіксує кількість тієї психо-емоційно-розумової енергії, яку необхідно задіяти етнофору для вирішення певної задачі. Виражається в темпераменті, пасіонарності, типовій для певного етносу. Пасіонарність (від лат. *passio* — пристрасть) — це характерологічна домінанта, внутрішнє прагнення до діяльності, спрямоване на здійснення певної мети. Виводячи пасіонарність із біогеохімічної енергії живої речовини біосфери, Л. Н. Гумільов розглядав пасіонарне поле, пасіонарні імпульси разом з такими явищами, як інстинкт самозбереження [3]. Було виявлено, що пасіонарність передається винятково генетичним шляхом, її не можна виховати. Вгасання пасіонарності на рівні етносу протікає в результаті масової загибелі носіїв відповідного генофонду у війнах, епідеміях, у процесі етноциду, асиміляції й т. п.

Наступний структурний рівень ментальності — несвідомий — був виділений і описаний К.-Г. Юнгом, який увів поняття архетипу. Несвідомий рівень менталітету, у свою чергу, також складається з різних підрівнів. Вони визначаються етнічними, расовим і загальнолюдським факторами. Найглибший архетипічний рівень. Досліджуючи акти жертвування, власним життям заради інтересів своєї спільноти (наприклад, японські камікаде), К.-Г. Юнг звернув увагу на етнокультурну обумовленість психіки цих людей, така особливість існує разом з біологічною передачею в спадщину певного несвідомого стану. Іншими словами, колективне несвідоме — це розум наших давніх предків, спосіб, яким вони думали й відчували, спосіб, яким вони осягали життя й світ.

Два названі рівні менталітету — психоенергетичний і несвідомий — близькі в тому, що виявляють причину колективних форм поведінки поза

соціальним життям й міжособистісними стосунками. Тільки Л. Н. Гумільов апелював до фізичних уявлень (поле, коливання, енергія), а К.-Г. Юнг — до психологічних підструктур. Третій же, вищий рівень етнічної ментальності має вихід безпосередньо на мислення.

На відміну від названих несвідомих стереотипів менталітет у принципі, доступні для наукового пізнання джерела саме завдяки наявності в його структурі «розумового» рівня.

Несвідомий образ постає елементом колективної психіки, він не зникає, а вписується в контекст ментального змісту як його невід’ємна частина. Мислення — це пізнання світу, а менталітет — це манера мислення, його склад, його особливості, його своєрідність.

Усі три названі рівні поєднуються загальним механізмом ретрансляції з покоління в покоління інформації про найбільш оптимальні прийоми розв’язання стандартних завдань, що постають перед членами даного колективу. Причому перший акцентує увагу на психоенергетичному компоненті, другий — на несвідомому, третій — на вроджених стереотипах мислення.

Поняття «менталітет» поєднує в собі ознаки раціонального та ірраціонального. Тобто, менталітет інтегральна духовно-моральна особливість людей, які живуть у конкретній культурі, виявляється у своєрідному баченні ними оточуючого світу і ставленні до нього.

Однією з проблем визначення поняття «менталітет» є ототожнення його з терміном «ментальність».

Менталітет — інтегральна ціннісна характеристика соціальної спільноти; сформована система елементів духовного життя і світосприймання, яка зумовлює відповідні стереотипи поведінки, діяльності, способу життя групи; включає сукупність ціннісних, символічних, свідомих чи підсвідомих відчуттів, уявлень, настроїв, поглядів, світобачення. До менталітету належать звички, прагнення, символіка, традиції, інтуїтивне несвідоме, які існують на рівні несвідомих психічних процесів [13].

На відміну від менталітету під ментальністю слід розуміти частковий аспектний прояв менталітету не тільки в умонастрої суб’єкта, а й у його діяльності. Ментальність як явище розумового порядку не є тототжним суспільній свідомості. Ментальність — це категорія, яка визначає сучасний контекст онтології людини в культурі, її світосприйняття та світобачення крізь призму власного етносу (нації, народності) [12, с. 80].

Т. Є. Гетало розглядає ментальність як соціокультурну цілісність, значущим компонентом якої є спосіб мислення, крім того, ментальність містить соціальний досвід, інтереси, що належать до певного стану культурного розвитку [4, с. 7]. Р. О. Додонов визначає ментальність як специфічний стиль світосприйняття, який відображає тривалий процес сумісного існування людей в схожих природньо-географічних і соціокультурних умовах [6, с. 6].

Важливу роль в етнопсихології відіграє ментальний інструментарій, категорії етнокультури — мова, звичаї, обряди, вірування, мистецтво, дозволяє виявити і дослідити цінності та основні мотиви діяльності групи. Етнічна ментальність є системою образів, уявлень, які стимулюють і ре-

гулюють поведінку в культурних та соціальних умовах. Вона зумовлена процесом життєдіяльності етносу в певному географічному, історичному та культурному просторі та виступає специфічним відображенням дійсності.

Ментальність розглядають як систему, що створена трьома компонентами — емоційним, пізнавальним і поведінковим.

Емоційний (емотивний) компонент ментальності складається з емоційних станів і переживань. Емоційний компонент дає певний енергетичний заряд ментальності, стимулює пізнавальну та поведінкову діяльність.

Пізнавальний (когнітивний) компонент ментальності складається зі знання про об'єкти і ситуації життєдіяльності, які є результатом індивідуального життєвого досвіду та навчання, надає можливість народові орієнтуватися в різних ситуаціях.

Поведінковий (конативний) компонент — це той компонент, який виражається у діях, вчинках етносу. Завдяки поведінковому компоненту реалізуються ціннісні орієнтації етносу [10].

Суб'єктом ментальностей є не індивід, а соціум. Він проявляються в словесній мові (вербальній культурі суспільства) і мові жестів, у поведінці, звичаях, традиціях і віруваннях. Поняття ментального дозволяє з'єднати аналітичне мислення, розвинені форми свідомості з напівусвідомленими культурними шифрами. Ментальне зв'язує численні опозиції — природного й культурного, емоційного й розумового, ірраціонального й раціонального, індивідуального й суспільного. У сучасному гуманітарному знанні поняття ментальності набуло широкого змісту й уживається не тільки для позначення тих або інших культурних стереотипів, типових для більших соціальних груп або характеристики духовної настроєності всього суспільства, але й для тлумачення напряму думок, вірувань невеликої групи людей [8].

В. Г. Нестеренко вважає, що ментальність це певна сукупність сталих неусвідомлених форм світосприйняття, властива певній групі людей, яка визначає ставлення і поведінку цих людей стосовно феноменів їх буття — життя й смерті, здоров'я й хвороби, праці й відпочинку, природи, дитинства й старості, сім'ї й держави, минулого й майбутнього. Таким чином, ментальність — важливий етнопсихологічний феномен, який виступає інтегральною етнопсихологічною ознакою особистості, народу, нації.

В науковій літературі описується така узагальнена структурна модель соціально-демографічних факторів, що впливають на ментальність [14, с. 58]: фактори, що визначають рівень соціально-економічного розвитку суспільства (рівень розвитку продуктивних сил суспільства, статево-віковий склад населення, рівень безробіття в суспільстві, умови для активізації ділової активності, розвиток соціально-побутової інфраструктури); фактори, що характеризують соціально-демографічний статус і фізичний стан населення (стать, вік, сімейний стан, освітній рівень, місце проживання, забезпеченість житлом, соціальне положення, фізичне здоров'я); фактори, які характеризують соціально-психологічні властивості людей (життєві цільові установки, схильності, звички, віросповідання, релігійність, комунікабельність, здатність до адаптації, ступінь лояльності до існуючого

політичного устрою, рівень розвитку самодисципліни); фактори, що визначають творчі здібності людей (рівень загальноосвітньої і спеціальної підготовки, спрямованість до освоєння нових знань, нової техніки й технології, економіко-правова та політична інформованість, ділова активність, прагнення до лідерства, спритність, неординарність у прийнятті рішень, наполегливість, здатність до виконання трудових функцій на рівні міжнародних стандартів).

Географічне середовище постає однією з основних детермінант становлення етнічної ментальності. Це той комплекс природних умов, який виник незалежно від людини і який зберігається незважаючи на антропний вплив, здатність до подальшого саморозвитку й самовідтворення за законами, що діють у географічній оболонці Землі [6].

Етнічні спільноти тісно пов'язані з їх географічним середовищем. Етнологи помітили, що в різних точках планети існують етноси з подібними ментальними рисами. До числа детермінант розвитку етнічного менталітету належать також образ і ритм життя, які впливають зі специфіки природного середовища й господарської діяльності. Повсякденне мислення фіксує наявність «етнічного темпераменту» — «холодних» жителів півночі (шведи, фіни, англійці) і «гарячих» жителів півдня (італійці, іспанці, народи Кавказу). Названі явища не мають нічого спільного з типами характеру — холериками, сангвініками, флегматиками, меланхоліками. У цьому випадку ми стикаємося з ментально закріпленим ритмом, темпом життя, з різними швидкостями реакцій на зовнішні впливи [6].

Ментальність як етнопсихологічний феномен сприймається дослідниками як «душа народу», як те, що робить цей етнос відмінним від інших, як специфічне культурне «обличчя» конкретної етнічної спільноти, що полегшує її впізнавання [4]. Кожна етнокультура має свій власний «ментальний інструментарій» — мову, обряди, міфи, вірування, звичаї, мистецтво, мораль тощо.

Отже етнічна ментальність — це система світобачення, яка складається з сукупності норм поведінки, уявлень і установок, інтегрованих у традиції етносу, які і визначають своєрідність взаємодії кожного етносу з оточуючим світом, їхню ціннісно-мотиваційну сферу.

Ментальність, основний атрибут етнічного феномена, який має двоїсту природу, вона сполучає природно-біологічне та соціальне. Поняття ментальності відображає специфічний тип колективного сприйняття природного й соціального середовища [6].

Культура і традиція, мова, спосіб життя та релігійність створюють своєрідну матрицю, в межах якої і формується ментальність. Середовище, де живе індивід, безумовно, позначається на світосприйнятті, надає йому певні форми психологічних реакцій та поведінки, і ці духовні особливості виявляються у колективній свідомості більшості й індивідуальній свідомості осоюистості.

Існують певні характерологічні особливості менталітету: він відображає специфічні особливості культури; загалом менталітет стійкий і консервативний, зберігається майже в одному й тому самому вигляді протягом ці-

лих історичних епох, трансформація відбувається лише внаслідок значних соціальних і культурних змін. Менталітет входить до структури індивідуальної психіки людини у процесі залучення її до етнічної групи, культури, суспільне та індивідуальне зливаються і стають нероздільними. Він укорінюється в підсвідомих глибинах людської психіки.

Отже, менталітет — це еволюційно та історично сформована структура, яка формує систему цінностей і норм життя як окремої людини, так і певних націй, народів, суспільств. Менталітет передбачає певний рівень засвоєння культури, а також відчуття історичної й релігійної належності. Менталітет складне поєднання таких компонентів, як етнос, культура, релігія, наука, мораль, мистецтво і не може бути зведеним до жодного з них, тобто завжди має інтегративний і цілісний характер. Синтез усіх цих компонентів зазвичай здійснюється на рівні підсвідомості і, як правило, не усвідомлюється людиною.

Менталітет відрізняється від свідомості, але через комплекс когнітивних та афективних структур включає її в свій склад. Він містить у собі елементи суспільної психології, історичну пам'ять, соціальні емоції, бажання, настрої, реакцію на зміну зовнішнього середовища, як природнього, так і соціального.

Головна роль серед зазначених елементів в структурі менталітету належать цінностям. У менталітеті кожного народу існує своя власна ієрархія цінностей. Ієрархічно організовані уявлення стосовно цінностей лежать в основі рішень, які приймає особистість в нескінченних ситуаціях соціального вибору; вони беруть активну участь у формуванні внутрішньої програми дій, як у повсякденних, так і в критичних ситуаціях життя, певним чином «вбудовують» індивіда в соціальне буття [11].

Таким чином, менталітет виступає специфічним полем вибору суб'єктом своєї лінії поведінки, життєдіяльності, виявленої в певних ціннісно-нормативних параметрах. Ментальний регулятор — розум — найважливіший засіб, що обумовлює прийняття цінностей і норм поведінки індивідом. Соціокультурний розвиток постійно удосконалює цю здатність людської свідомості і призводить до появи різного роду психологічних, соціально-психологічних, повсякденних, ідеологічних, наукових уявлень, на базі яких формуються ціннісно-нормативні ідеали.

Деякі автори пов'язують менталітет з національним характером. Поняття «менталітет» відображає складну систему основних уявлень людей, закладених у їх свідомість культурою, мовою, релігією, наукою, етносом, суспільним спілкуванням. Синтез усіх цих компонентів звичайно здійснюється на підсвідомому рівні, інтуїтивних «відкриттів», але він не завжди і не повністю усвідомлюється людиною. У результаті виникає сукупність настанов, які стосуються найбільш важливих і загальних моментів життєдіяльності індивіда [11].

Категорію менталітет можна визначити як особливий культурно-історичний феномен, який відображає індивідуальну соціально-психологічну специфіку й духовний стан етнічної групи, її соціально-історичного буття. При цьому буття менталітету здійснюється через різні трансляційні механізми

в структурно-семіотичних текстах культури. Сама трансляція менталітету соціально-історичного суб'єкта може відбуватися як на свідомому, так і на несвідомому рівні, тому вивчення різних його проявів у культурі дозволяє простежити деякі риси підсвідомості, які лежать у їхній основі [6].

Висновок. Менталітет транслюється в усі сфери життєдіяльності і постає одним з найінформативніших пояснювальних чинників. Він виявляється як певний соціально-психологічний стан суб'єкта — етносу, нації, громадян, який утворився в результаті засвоєння індивідом домінуючих цінностей і комплексу настанов, опосередкованих системою суспільних відносин, внаслідок історичного впливу етнічних, соціально-економічних та політичних умов.

Менталітет, як форма виявлення групової свідомості, відіграє важливу роль у збереженні єдності та цілісності держави. Враховуючи психологічні, історичні, географічні та культурні особливості менталітету, можна знайти пояснення специфіки світосприйняття та поведінки народу, групи людей, особистості.

Список використаних джерел і літератури

1. Агеев В. С. Межгрупповое взаимодействие: социально-психологические проблемы / В. С. Агеев. — М. : Изд-во МГУ, 1990. — 240 с.
2. Веселова В. В. Менталітет американського общества и гуманистическая парадигма образования и воспитания / В. В. Веселова // Педагогика. — 1999. — № 8. — С. 91–99.
3. Гумилев Л. Н. География этноса в исторический период / Л. Н. Гумилев. — Л. : Наука, 1990. — 280 с.
4. Гетало Т. Є. Онтологія ментальності: філософсько-культурологічний аналіз: автореф. дис. ... канд. філос. наук : спец. 09.00.04 «Філософська антропологія та філософія культури» / Т. Є. Гетало. — Х., 1999. — 19 с.
5. Данилюк І. В. Проблемне поле етнічної психології як науки / І. В. Данилюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія. Педагогіка. Соціальна робота. — Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. — Вип. 3. — С. 7–10.
6. Додонов Р. О. Соціально-філософський аналіз процесу формування та функціонування етноментальності: автореф. дис. ... докт. філос. наук: 09.00.03 / Р. О. Додонов; Ін-т філос. НАН України. — К., 1999. — 36 с.
7. Донченко Е. А. Концепция социальной психики общества. Статья 1. Структура и свойства социальной психики / Е. А. Донченко // Философская и социологическая мысль. — 1994. — № 1–2. — С. 121.
8. Забелина Н. А. Менталітет и ментальность / Н. А. Забелина // Теория языка и межкультурная коммуникация: межвуз. сб. науч. тр. — Курск: Изд-во Кур. гос. ун-та, 2003. — С. 21–28.
9. Козловский В. В. Понятие ментальности в социологической перспективе / В. В. Козловский // Социология и социальная антропология. — СПб. : Петрополис, 1997. — С. 32–43.
10. Москаленко В. В. Феномен етноменталітету: психологічний аналіз / В. В. Москаленко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Психологія. — 2011. — № 985, вип. 48. — С. 78–81.
11. Побочий І. А. Менталітет українського суспільства: витоки та сучасний стан / І. А. Побочий // Вісник СевДТУ. Вип. 91: Політологія: зб. наук. пр. — Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2008. — С. 37–40.
12. Старовойтова Г. В. О предметной области этнопсихологии / Г. В. Старовойтова // Сов. этнография. — 1983. — № 3. — С. 78–85.

13. Уварова Т. І. Термінологічна проблематика категорії ментальності в культурології / Т. І. Уварова // Наукові записки. Серія «Культурологія». — Острого: Ви-во Нац. ун-ту «Острозька академія». — 2012. — № 9. — С. 3–13.
14. Февр Л. Бои за историю /Л. Февр; [пер. с фр. А. А. Бобовича, М. А. Бобовича, Ю. Н. Стефанова]. — М. : Наука, 1991. — 629 с.

REFERENCES

1. Ageev, V. S. (1990). Mezhrupovoe vzaimodeystvie: socialno-psihologicheskie problemy [Intergroup interaction: social and psychological problems]. M. : Izd-vo MGU. (in Ukrainian).
2. Veselova, V. V. (1999). Mentalitet amerikanskogo obschestva i gumanisticheskaya paradigma obrazovaniya i vospitaniya [The mentality of American society and humanistic paradigm of education and training]. Pedagogika, no. 8, pp. 91–99.
3. Gumilev, L. N. (1990). Geografiya etnosa v istoricheskiy period [Geography of ethnicity in the historical period]. L. : Nauka. (in Russian).
4. Hetalo, T. Ye. (1999). Ontolohiia mentalnosti: filosofsko-kulturolohichniy analiz [Ontology mentality, philosophical and cultural analysis]: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filos. nauk: spets. 09.00.04. — Kh., Khark. derzh. un-t.
5. Danyliuk, I. V. (2012). Problemne pole etnichnoi psikhologii yak nauky» [Problem field of ethnic psychology as a science]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Psykholohiia. Pedahohika. Sotsialna robota. — Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Kyivskiy universytet», vol. 3, pp. 7–10.
6. Dodonov, R. O. (1999). Sotsialno-filosofskiy analiz protsesu formuvannia ta funktsionuvannia etnomentalnosti [Social and philosophical analysis of the formation and operation ethnomentality]. Avtoref. dys. dokt. filos. nauk: 09.00.03; In-t filos. NAN Ukrainy. — K.
7. Donchenko, E. A. (1994). Koncepciya socialnoy psihiki obschestva. Statya 1. Struktura i svoystva socialnoy psihiki [The concept of the social psyche of society]. Filosofskaya i sociologicheskaya mysl, no.1–2, pp.121.
8. Zabelina, N. A. (2003). Mentalitet i mentalnost [Mindset and mentality]. Kursk : Izd-vo Kur. Gos.un-ta, pp. 21–28.
9. Kozlovskiy, V. V. (1997). Ponyatie mentalnosti v sociologicheskoy perspektive [The concept of mentality in sociological perspectives], SPb. : Petropolis, pp. 32–43.
10. Moskalenko, V. V. (2011). Fenomen etnomentalitetu: psikhologichnyi analiz [Etnomentalitetu phenomenon: psychological analysis]. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya: Psykholohiia, no.985, vol. 48, pp.78–81.
11. Pobochoyi, I. A. (2008). Mentalitet ukrainskoho suspilstva: vytoky ta suchasnyi stan [The mentality of Ukrainian society: origins and current status].Visnyk SevDTU. vol. 91: Politolohiia: zb. nauk. pr. — Sevastopol: Vyd-vo SevNTU, pp. 37–40.
12. Starovoytova, G. V. (1983). O predmetnoy oblasti etnopsihologii [About domain ethnopsychology]. Sov. Etnografiya, no.3, pp.78–85.
13. Uvarova, T. I. (2012). Terminolohichna problematyka katehorii mentalnosti v kulturolohii [Terminology problems in the category of Cultural mentality]. Naukovi zapysky. Seriiia «Kulturolohiiia». — Ostroh: Vy-vo Nats. un-tu «Ostrozka akademiia», no.9, pp. 3–13.
14. Fevr, L. (1991). Boi za istoriyu [Fighting for history]. M. : Nauka. (in Russian).

Данилюк Иван Васильевич

доктор психологических наук, профессор
декан факультета психологии

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко
dank07@ukr.net

ORCID 0000–0002–6522–5994

Греско Виктория Владимировна

аспирант кафедры общей психологии

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко
tori.viktoriya@gmail.com

ORCID 0000–0001–8868–3560

**МЕНТАЛИТЕТ КАК ВЕДУЩАЯ ЭТНОПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ
ХАРАКТЕРИСТИКА**

Резюме

В статье раскрыта сущность понятия менталитета как исторически сложившаяся психологическая структура, формирующая ценности и нормы жизни этноса. Проведен психологический анализ категорий «менталитет» и «ментальность». Менталитет представлен важным этнопсихологическим феноменом, который выступает интегральным признаком народа. Охарактеризовано его теоретико-методологическое поле, определены основные психологические особенности. Рассмотрена структурная модель и основные ее компоненты. Выявлены основные психологические механизмы и определены ведущие функции.

Ключевые слова: этническая психология, этнос, народ, ментальность, менталитет.

Danylyuk Ivan

Doctor of psychological Sciences, Professor,
Taras Shevchenko National University of Kiev, Kyiv

Gresko Victoria

Post-Graduate student of department General Psychology
Taras Shevchenko National University of Kiev, Kyiv

**MENTALITY AS A LEADING ETHNOPSYCHOLOGICAL
CHARACTERISTIC**

Abstract

Mentality is an important ethnopsychological phenomenon, which is an integral ethnopsychological feature of nation and determines its essential features. It is a certain psychological structure, which forms the value system and norms of life as an individual, as the nation. It appears as the integral valuable characteristic of social community. It includes a set of values, symbolic, conscious and subconscious feelings, ideas and leads to the appropriate patterns of behavior, activities, lifestyle of the group.

Habits, desire, symbols tradition, intuitive unconscious belong to mentality and they exist at the level of unconscious mental processes. It combines rational features and irrational ones. This is the way, the type of thinking, which is revealed in cognitive, emotional and volitional processes.

The structure of mentality consists of three components: emotional, cognitive and behavioral. Emotional component of mentality consists of emotional states and expe-

riences. Emotional component gives some energy charge to mentality, stimulates the cognitive and behavioral activity. Cognitive component of mentality consists of knowledge of objects and the situation of life, which are the result of an individual life experience and learning. It allows people to navigate in different situations. Behavioral component — is a component, which is expressed in action and acts of ethnic group. Due to behavioral component the values of ethnic group are implemented.

So mentality is a system of ideas and values that stimulate and regulate the behavior in the socio-cultural realities of being, it is a specific reflection of reality, which caused by the process of life of ethnic group in specific geographic, historical and cultural conditions.

Key words: ethnic psychology, ethnicity, nation, mentality, mental setup and mentality.

Стаття надійшла до редакції 08.02.2017